

Grażyna Troszyńska
Wizytator ds. ewaluacji, Kuratorium Oświaty w Bydgoszczy

Wizyta studyjna w Niemczech 5,12-06-2011 (Halle, Landsberg, Lipsk)

Ewaluacja szkół w polskim i niemieckim systemie oświaty - rozważania

Moje rozważania chciałabym rozpocząć od przytoczenia refleksji różnych autorów na temat ewaluacji. Według Leszka Korporowicza rdzeniem samego pojęcia ewaluacji jest kategoria wartości (value), która często bywa mylona i zastępowana z „szacowaniem”, „mierzeniem”, monitorowaniem czy też audytem, a także kontrolą bądź pomiarem dydaktycznym. Twierdzi on za Helen Simons, że ewaluacja jest „zaproszeniem do rozwoju” i stanowi pewien element do stanu kultury ewaluacyjnej, która w warunkach polskich ciągle jest w procesie tworzenia, dojrzewania, a nade wszystko zdobywania swojego miejsca w kulturze pedagogicznej, organizacyjnej, politycznej i środowiskowej wielu obszarów działań społecznych i gospodarczych.¹ Henryk Mizerek w swoich rozważaniach o ewaluacji zwraca uwagę, że w powszechnym rozumieniu jest ona utożsamiana z ocenianiem lub z „szacowaniem wartości” i określa, iż atutem ewaluacji jest siła mądrości. W łacinie znaczy „stawać się silnym, móc, zdołać, spotężnić”. Jednak nie jest to ani siła mięśni, ani też – intelektu. Ewaluacja dostarcza wiedzy. H. Mizerek przywołuje zdanie Bolesława Niemierko, który proces ewaluacji określa „czasem rozliczeń (...) sprawdzaniem i ocenianiem osiągnięć uczniów”.²

Ewaluacja w szkołach i placówkach jest jednym z trybów systemu oświatowego w niektórych państwach Europy, w tym również w Polsce. Podczas wizyty studyjnej w Niemczech miałam okazję poznać proces ewaluacji zewnętrznej z relacji osób bezpośrednio z nią związanych i porównać z realiami polskimi. Ewaluacja w Polsce ma swoje miejsce w ustawie o systemie oświaty i jest jedną z form nadzoru pedagogicznego, obowiązującą w całym kraju. W Niemczech konstytucja stanowi, że kształcenie i spełnianie potrzeb państwa w tym zakresie jest sprawą krajów związkowych. Ministrowie kultury poszczególnych landów podczas wspólnych spotkań ustalają odgórne zalecenia w zakresie oświaty, które obowiązują dopiero z chwilą zatwierdzenia ich przez wszystkie parlamenty. Za nadzór nad szkołami odpowiada państwo, a za realizację zadań w tym zakresie odpowiadają poszczególne kraje związkowe. Wizyta na Uniwersytecie w Halle (Saksonia Anhalt) i na Uniwersytecie w Lipsku (Saksonia) uświadomiła nam istniejące podobieństwa i różnice w sposobie prowadzenia ewaluacji zewnętrznej w tych dwóch landach. Jednakże porównując niemieckie procedury ewaluacji zewnętrznej z polską można stwierdzić, że istnieje wiele podobieństw:

¹ Ewaluacja w nadzorze pedagogicznym, Konteksty pod redakcją Grzegorza Mazurkiewicza, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Wydanie I, Kraków 2010, s. 29-34

² Tamże, s. 41-45

1. Istnieją przepisy prawa regulujące prowadzenie ewaluacji w szkołach i placówkach.
2. Ustalone są cele ewaluacji, organizacja procesu ewaluacji i osoby odpowiedzialne za jej przeprowadzenie.
3. Ustalone są zasady współpracy z dyrektorem podczas ewaluacji prowadzonej w szkole lub placówce.
4. Zachowując zasadę triangulacji zbierane są dane z różnych źródeł, za pomocą różnych metod, dokonywana jest analiza zebranych informacji oraz wyciągane są wnioski.
5. Opracowywany jest dokument końcowy w formie raportu, w którym podane są zwięzłe informacje dotyczące funkcjonowania szkoły.
6. Raport z ewaluacji przekazywany jest do szkół i placówek „z intencją dostarczenia danych ułatwiających podejmowanie decyzji” (H. Mizerek).
7. Prowadzona jest ewaluacja ewaluacji, trwają badania nad procesem ewaluacji i wdrażane są wnioski w celu udoskonalenia tego procesu – twórcom systemu zależy nie tylko na rzetelności i trafności prowadzonych badań, ale także na pozytywnym ich odbiorze przez instytucje i osoby zainteresowane.

W niektórych krajach Europy dyskusje nad ewaluacją przebiegają od momentu wystąpienia przemian polityczno-gospodarczych (mam na myśli Polskę, Niemcy, Rumunię i Ukrainę). Dokonująca się transformacja ustrojowa znalazła swoje odzwierciedlenie również w zmianach w systemach edukacji. „Przeprowadzone zmiany bazują na osiągnięciach nauki światowej i doświadczeniach innych krajów. Gwałtowny rozwój teorii zarządzania i organizacji, idące za tym sukcesy w dziedzinie gospodarczej są inspiracją dla życia społecznego, w tym oświaty na całym świecie. Kraje bardziej rozwinięte gospodarczo mają bogatsze doświadczenia w reformowaniu systemów edukacji, dostosowaniu ich do współczesnych potrzeb, co wcale nie oznacza, że rozwiązania tam stosowane są zawsze lepsze od polskich. Jednak niezwykle cenne jest to, że dzięki bogatej współpracy międzynarodowej możemy z tych doświadczeń korzystać”.³ Wizyta studyjna w Niemczech uświadomiła mi, że w istocie tak się dzieje. Sam fakt możliwości poznania klimatu wokół ewaluacji i jej prowadzenia przez zachodnich sąsiadów dał szansę na inne, szersze spojrzenie na badania ewaluacyjne w szkołach, a także na zastanowienie się nad odpowiedzią na pytania: czemu służyć mają wyniki ewaluacji zewnętrznej i jaką korzyść przynosi ona szkole? Na ile ewaluacja zewnętrzna będzie inspirowała szkołę do rozwoju?

W dalszej części moich rozważań chciałabym zwrócić uwagę na niektóre różnice występujące w procedurach niemieckiej (Saksonia Anhalt - Halle) i polskiej ewaluacji zewnętrznej:

1. W Saksonii Anhalt ewaluacja zewnętrzna odbywa się w 6 obszarach, określonych dla całego landu: wyniki uczniów, organizacja szkoły, sposób kierowania i zarządzania szkołą, warunki nauczania i uczenia się, profesjonalizm ciała pedagogicznego, klimat/kultura szkoły. W Polsce system oświaty jest jednolity dla wszystkich województw. Wprowadzenie procesu ewaluacji jest określeniem wymagań państwa wobec szkół i placówek w czterech obszarach pracy szkoły, w zakresie: efektów,

³ Autoewaluacja w szkole pod redakcją Elżbiety Tołwińskiej-Królikowskiej, Ośrodek Rozwoju Edukacji, Warszawa 2010, s. 18-19

procesów zachodzących w szkole/placówce, relacji ze środowiskiem oraz w zakresie zarządzania.

2. W Saksonii Anhalt ewaluatorzy są niezależni od nadzoru pedagogicznego. „Poprzez ich działanie zinstytucjonalizowana zostaje nowa forma odpowiedzialności (inspekcja szkolna) (...). Ewaluatorzy nie są odpowiedzialni za doradzanie czy wspieranie szkół w podnoszeniu ich jakości. W swoich raportach dostarczają jedynie informację zwrotną dla szkół, która zorientowana jest na poziom realizacji kryteriów obowiązujących w landzie. To jak szkoła zareaguje na te wyniki jest już jej własną odpowiedzialnością.”⁴ W Polsce ewaluatorzy zatrudnieni są w kuratoriach oświaty i wykonują zadania związane z prowadzeniem, między innymi, ewaluacji zewnętrznej, która jest jedną form nadzoru pedagogicznego (oprócz wspierania i kontroli). Zatem ewaluacja zewnętrzna funkcjonuje w ramach sprawowanego nad szkołami i placówkami nadzoru pedagogicznego.
3. Po otrzymaniu przez szkołę raportu z ewaluacji w Niemczech organ nadzorujący ustala wraz ze szkołą cele o jasnym nastawieniu na rozwój, a później wspiera szkołę w ich realizacji. W ten sposób „nowy” organ nadzorujący nie jest już kontrolerem w tradycyjnym wymiarze, a raczej partnerem współodpowiedzialnym za rozwój jakości w szkołach.⁵ W Polsce szkoły same dokonują wyboru, z którymi osobami lub ośrodkami doskonalenia nauczycieli będą współpracować, aby doskonalić swój rozwój jakościowy. Nie istnieje prawnie usankcjonowany system wspierania szkół po ewaluacji zewnętrznej przez jakikolwiek organ.
4. W Saksonii ewaluację zewnętrzną w szkole prowadzi w ciągu dwóch, trzech dni zespół liczący od 3 do 8 osób, w Polsce od 2 do 3 osób w ciągu 5 dni. W Polsce prowadzona jest ewaluacja całościowa (badane są wszystkie obszary pracy szkoły) i problemowa, dotycząca badania tylko jednego, wybranego przez MEN obszaru. W Niemczech nie istnieje taki podział.
5. Raport z ewaluacji zewnętrznej w Niemczech, na podstawie pozyskanych danych opisuje sytuację w danej szkole. Raport ten przekazywany jest zarówno szkole jak i organowi nadzorującemu. Na życzenie szkoły może on być przedstawiony w formie specjalnej konferencji raportującej.⁶ W Polsce raport z ewaluacji zewnętrznej przekazywany jest dyrektorowi szkoły, organowi prowadzącemu szkołę oraz udostępniany do publicznej wiadomości na stronach internetowych www.npseo.pl.

Porównując osiągnięcia ewaluacji zewnętrznej prowadzonej zarówno w Niemczech jak i w Polsce można dojść do wniosku, że u podstaw tychże ewaluacji leży ciągła dbałość o podnoszenie jakości kształcenia i doskonalenie jakości pracy szkół. Podczas wizyty studyjnej zaobserwowałam rozwiązania, które bardzo mi się podobały. Ewaluatorzy niemieccy zajmują się

⁴ Wenzel Hartmut: Rozwój szkolnictwa i nowe kierownictwo, W: System Ewaluacji Oświaty Nadzór pedagogiczny, s. 15. Projekt współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

⁵ Tamże, s. 16

⁶ Tamże, s. 15

tylko ewaluacją, nie wykonują innych zadań wynikających z pełnienia nadzoru pedagogicznego (dokonywanie oceny pracy dyrektorom szkół, opracowywanie odpowiedzi na różne pisma - postanowienia, decyzje i inne, udział w różnych komisjach, awans zawodowy nauczycieli, zbieranie i opracowywanie różnych danych itd.) Liczba ewaluatorów w zespole dokonującym ewaluacji zewnętrznej w Niemczech jest znacznie większa niż w Polsce, w związku z tym ich praca jest równomiernie zaplanowana i mogą swobodnie w terminie 14 dni przedstawić wyniki ewaluacji zewnętrznej danej szkole.

Przykładowy raport z ewaluacji zewnętrznej, który jest udostępniony do wglądu na stronie internetowej www.sachsen-macht-schule.de/schul3394.htm Saksońskiego Instytutu pod nazwą Bericht über die externe Evaluation „Berufliches Schulzentrum Testungen” berufsqualifizierender Bereichfiktiver Beispielbericht pokazuje w prosty sposób przekazanie informacji o funkcjonowaniu szkoły. Włączenie kolorów w skale ocen oraz krótkie zwięzłe informacje o spełnianiu kryterium przez szkołę stanowią zachętę dla każdego potencjalnego odbiorcy do przeczytania tego raportu.

Zastanawiam się również nad odpowiedzią na pytanie? Czy jest rzeczywista potrzeba upubliczniania raportów z ewaluacji zewnętrznej na stronach internetowych ogólnopolskiego nadzoru pedagogicznego? Nasi niemieccy sąsiedzi uznali, że raport jest własnością szkoły i to szkoła decyduje o tym co ma z nim zrobić. Powszechnie wiadomo wśród ewaluatorów, w jaki sposób treści raportów wykorzystywane są przez dyrektorów szkół, szczególnie przez tych, którzy otrzymują informacje o przeprowadzenia takiego badania w swojej szkole. Na pewno takie postępowanie nie wpływa na podniesienie jakości i efektywności pracy szkoły, wprost przeciwnie stanowi przepustkę do nieuczciwych zachowań.

Na koniec moich rozważań chciałabym podkreślić, że polskie rozwiązania dotyczące procesu ewaluacji są bardzo dobre, chociaż mam świadomość, że na pewno nie są idealne. Mamy naszą platformę internetową, która jest fantastycznym wynalazkiem informatyków. Umożliwia zbieranie i szybkie porównanie danych oraz dokonywanie analiz. Cieszy fakt, że dokonywana jest ewaluacja ewaluacji, a także fakt następujących zmian mających na celu udoskonalenie systemu ewaluacji oświatowej.

Moje rozważania chciałabym zakończyć słowami Ewy Dudek: „Różne są kryteria i narzędzia ewaluacji, różne osoby są zaangażowane w jej tworzenie i wdrażanie, a jej wyniki mają różne konsekwencje. Wspólne jest natomiast jedno – troska o osiągnięcie jak najwyższej jakości nauczania”.⁷

⁷ Ewaluacja szkoły w krajach OECD, Konteksty pod redakcją Grzegorza Mazurkiewicza, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Wydanie I, Kraków 2010, s. 17

Bibliografia:

1. Ewaluacja w nadzorze pedagogicznym, Konteksty pod redakcją Grzegorza Mazurkiewicza, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Wydanie I, Kraków 2010, s. 17, s. 29-34, s. 41-45
2. Autoewaluacja w szkole pod redakcją Elżbiety Tołwińskiej-Królikowskiej, Ośrodek Rozwoju Edukacji, Warszawa 2010, s. 18-19
3. Wenzel Hartmut: Rozwój szkolnictwa i nowe kierownictwo, W: System Ewaluacji Oświaty Nadzór pedagogiczny, s. 15. Projekt współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego.

PROGRAM WZMOCNIENIA EFEKTYWNOŚCI SYSTEMU NADZORU PEDAGOGICZNEGO I OCENY JAKOŚCI PRACY SZKOŁY ETAP III

Projekt realizowany przez Ośrodek Rozwoju Edukacji w partnerstwie z Uniwersytetem Jagiellońskim i Erą Ewaluacji Sp. z o.o. w ramach III Priorytetu Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki, Działanie 3.1 współfinansowane z Europejskiego Funduszu Społecznego